

Andrea Hofmeister: Textkritik als Erkenntnisprozeß: sehen – verstehen – deuten, Editio 19, 2005, s. 1-9.

- textová kritika dosud spojována s Lachmannovou metodou, ta ale založená hlavně na filologickém povědomí, na intuici
- tato textová kritika oddělena od jiných postupů
- pojem „vyšší“ kritika (divinatorisch – vnuknutá, prorocká) od „nižší“ (beurkendend – osvědčující)
- zlehčování „nižší“ kritiky a popírání jejího nároku být textovou kritikou
- např. „ediční činnost není pouze transliterace rukopisů, ale ...“, dále jsou vypočteny kroky dle Lachmannovy metody – tento soud není tak proti metodě ale proti diplomatickému obtisku (kopii, diplomatischer Abdruck)
- Joachim Heinze: diplomatický obtisk cesta nejmenšího rizika (tj. vytvořit faksimilii a v komentáři upozornit na chyby v textu, připomínky k textu)
- autorka se zaměřuje na „nižší“ kritiku
- chtěla by ukázat, že obě kritiky spolu svázané a že jejich působení vede ke zvýšení kvality a pokroku v naší disciplíně
- postup práce:
 - 1) rozluštit text rukopisu
 - 2) jeho transponování do jiného systému písma
 - 3) porozumění textu na všech jazykových úrovních
- nejmenuje na prvních místech recensio, examinatio a emendatio, protože bez výše uvedeného postupu, s nimi nelze začít
- o těchto třech krocích (rozluštění textu, jeho transponování a porozumění) se mluví málo, jsou považované za samozřejmé a zdá se, že neexistuje pro ně žádná objektivní metoda – dle obvyklého mínění k nim editor dochází na základě intuice
- tento předsudek chce autorka nejprve přezkoumat v souvislosti s 1. a 2. bodem
- rozluštění (dekódování) = velmi komplexní psychologickopoznávací děj (komplexer kognitionspsychologisch Vorgang)
- podle teorie vnímání: poznávání písma funguje podle zákonů vizuální identifikace (poznávání) vzorů, které se děje na základě tzv. srovnávání šablon (funktioniert Schrifterkennung nach den Gesetzen der visuellen Mustererkennung durch sogenannten Schablonenabgleich)
- předpokladem, že vstupní vzor (der Inputmuster) odpovídá relativně přesně se vzory uloženými v mozku
- což je nyní dáno konstantním inventářem vzorů v tiskacím písmu
- těžší je dekodování na základě různorodosti vstupních mustrů
- nutno udělat dodatečnou analýzu znaku – rozbít dané vzory na jednotlivé znaky a rozpoznat jejich konfiguraci – může pomoci schopnost rozlišit centrální a okrajové znaky
- přičemž stupeň znalosti systému písma nehraje žádnou roli
- při chybějící shodě písma ve vztahu k příslušnému vzorovému inventáři – rozeznávají a učí se dle kontextu – v mozku vznikne nový inventář
- vlastní čtení, vnitřní chápání textu – komplexnější, více kognitivních procesů
- paralelní k identifikaci symbolů písma výslovnost hláska, zvuk (r Lautbezug) – spojení s hláskou
- elementy písma se formují jako řetězy, které symbolizují slova
- cvičený čtenář vytvoří celý obraz slov jako nositele významu (stavební kameny textu) a bezprostředně během optického poznávání produkují jejich sémantickosyntaktické spojení

- naše poznání textu určeno našimi jazykovými kompetencemi, kontextem a naším poznáním světa (Erfahrung von der Welt)
- kognitivní procesy probíhají zásadně bez našeho přispění a nezávisle na tom, zda jsme si jich vědomi, či nikoliv
- bezprostředně spojení s naší Mind-Map dešifrujícího individua → jedná se o subjektivní přivlastnění, interpretaci
- má se tedy snaha o textovou kritiku považovat za nesmyslnou?
- od druhé pol. 20. stol. lingvisté vytvořili s vývojem grafetiky exaktní instrumentář, s jehož pomocí je děj dekódování a přenosu změřitelný (werden operationalisiert)
- dosud lingvistické metody užívány zřídka v ediční praxi → snad proto, že textová kritika tradičně chápána jako doména literární vědy
- přitom by lingvistické metody mohla převzít hodně úkolů v ediční práci
- metody grafetiky by mohly nahradit intuici systematickým postupem při dekódování rukopisu
- identifikace písemných prvků předpokládá jejich rozdělení (segmentaci; jako např. u ligatur) → nutnost definovat hranice grafému (s Graph) v kurzovních písmech
- zásoba forem písemných prvků se má srovnat s vzorovým katalogem (již známých a ne těch, které se teprve tvoří) a přiřadit dle formálních znaků
- pak následuje formální klasifikace, při níž grafém je přeřazen do jednotlivých tříd jejich typů
- až dokončeno dekódování a vytvořen kompletní vzorový inventář lze transponovat text do tiskacího písma
- předtím třeba definovat, o jaký stupeň reprodukce se jedná a rozhodnout se pro formu kódování
- pro základní transliteraci se doporučuje vybrat co nejvyšší stupeň protokolu, v němž co nejvíce informací
- zaslouží největší péči, protože tvoří základ pro další kroky v ediční práci
- krátký exkurs o vztahu mezi nálezem (r Befund) a významem (nález = moment dokumentace; význam = moment interpretace)
- v průběhu edičního procesu se tyto dvě složky chovají protichůdně
- oba obory se vztahují (korelují) s jasností kódu a jasností významu
- čím je více informací, co se kódu týče, tím menší je možnost interpretace nálezu
- redukce těchto informací tak usnadňují pochopení textu
- originální informace o textu mohou podat jen rukopisy, nebo faksimilie
- deskriptivní základní transliterace obsahuje informace ze všech rovin popisovaného rukopisu pohromadě → hrozí ale, že bude nepřehledná a ji nebude možno jednoduše použít
- zdá se tedy, že jsou editoři v právu, když filtrují informace a prezentují jen jejich výběr
- na jakou jazykovou rovinu se editor zaměří, záleží na jeho základní vědecké orientaci
- každá transliterace = určitá ztráta informací a musí činit ústupek v technických možnosti sazby (technische Umsetzungsmöglichkeiten)
- editor musí postupovat podle pravidel, ne svévolně (pro Němce pravidla Johanna Schultze, které se pokusil nahradit Lachmann, ale podle autorky článku v některých případech ještě méně transparentní)
- přednost mají zásahy učiněné na základě objektivních kritérií, které se zakládají na lingvistické analýze → důležité tyto varianty zaznamenat systematicky a stejným způsobem
- také pro regulaci grafických nálezů se dají užít lingvistické metody → grafetika nabízí různé základy, které vedou k různým výsledkům)

- možné prostřednictvím lingvistických metod získat textu vlastní (textimmanent) pravidla normalizování
- počítačová lingvistika se již roky snaží vytvořit vhodný postup
- protože to ale vyžaduje enormní náklady, omezuje se zatím na diskuzi o tom, jaké cíle a kritéria mají pro jazykovou normalizaci platit, zda mají být textu vlastní, regionální, nadregionální atd.
- otázkou je také, zda jsou zásahy do originálního grafému mohou ospravedlnit tyto velké náklady (ob Eingriffe in die originale Graphie um den Preis der Historizität diesen hohen Aufwand rechtfertigen sind)
- podle toho, jak jsou tyto zásahy velké, vybrat, zda výsledek odpovídá spíše diplomatickému obtisku či normalizovanému vydání (oba stupně jednoho edičního procesu, ne dva různé procesy)
- většinou závisí spíše na výchozí předloze než na definici edičních cílů
- textová kritika = celý ediční proces od rukopisu k tzv. „textus constitutus“
- tento proces zahrnuje více stupňů, jim musí být přiměřené metody práce
- aby byl textově kritický proces transparentní, je nutné užívat objektivní metody jako lingvistika, a to hlavně v „nižší“ kritice
- je neekonomické omezit se na jednu rovinu textové formy → autorka doporučuje použití dynamického edičního konceptu a tím umožnit větší využití edice různými uživateli